

ZAGADNIENIE 27

Barok w muzyce polskiej

1) Ogólna charakterystyka epoki:

a) główne ośrodki muzyczne:

– dwór królewski w Warszawie: A. Jarzębski, M. Mielczewski, F. Lilius, B. Pękiel, J. Różycki; katedra na Wawelu: F. Lilius, B. Pękiel, G.G. Gorczycki;

– dwory magnackie i biskupie: Stanisława Lubomirskiego w Wiśniczu, Krzysztofa Radziwiłła i Janusza Tyszkiewicza w Wilnie; dwór biskupa wrocławskiego i plockiego Karola Ferdynanda Wazy

– kapele klasztorne i parafialne (np. Jasna Góra, Wawel, kapele jezuitów i pijarów)

→ w kapelach dworskich zatrudniani byli muzycy włoscy i dominował włoski styl muzyczny; faktycznym miejscem działalności kompozytorów polskich były przede wszystkim kapele kościelne

b) style obowiązujące wówczas w muzyce – *prima prattica* [=stile antico] to styl „postpalestrinowski”, późnorenesansowy, ale często z *basso continuo*, unowocześniony; *seconda prattica*, inaczej *stile moderno* to styl typowy dla epoki baroku

c) dominuje wok.-instr. muzyka religijna, niewiele zabytków muzyki instrumentalnej (np. A. Jarzębski, M. Mielczewski, S.S. Szarzyński, M.J. Żebrowski)

d) preferowane gatunki muzyczne (msza, motet, koncert kościelny)

e) gatunki występujące w muzyce polskiego baroku sporadycznie (rodzaj oratorium, własc. *dialogo*: *Audite mortales* B. Pękiela; sonata: na dwoje skrzypiec i organy S.S. Szarzyńskiego; *canzona*: reprezentowana w twórczości M. Mielczewskiego i A. Jarzębskiego; *concerti*.: obecne w twórczości A. Jarzębskiego)

2) Muzycy włoscy w Polsce

a) na początku XVII w. (czasy Zygmunta III i Władysława IV Wazów) w kapeli królewskiej zdecydowanie przeważali kompozytorzy i muzycy włoscy

b) bardzo duże nakłady na muzykę – pertraktowano nawet z C. Monteverdim oferując mu b. wysokie wynagrodzenie, ale odmówił prawd. ze względu na wiek

c) jedno z pierwszych wystawień *dramma per musica* poza Italią miało miejsce w Polsce (środowisko dworu królewskiego), dzieła zaginione, zachowały się tylko libretta i wzmianki o wykonaniach

d) Kompozytorzy i muzycy: Marco Scacchi (kapelmistrz, wybitny teoretyk i kompozytor, np. *Missa omnium tonorum*), Asprilio Pacelli (kapelmistrz), Giovanni Valentini (wybitny kompozytor i organista), Tarquino Merula (*dialogo Satiro e Corisca* 1626)

→ styl muzyki dworu królewskiego kopiowały liczne, bogate dwory magnackie

3) Kompozytorzy polskiego baroku:

- a) Mikołaj Zieleński – *Offertoria et Communiones totius anni*, nawiązanie do późnorenesansowej szkoły weneckiej: polichóralność, technika koncertująca
- b) Marcin Mielczewski – utwory w prima prattica: motet *Gaude Dei Genitrix*; w seconda prattica: *Missa Cerviensiana*, koncerty kościelne: *Deus in nomine Tuo*, *Anima mea*, *Veni Domine*, 7 canzon na 2 lub 3 instr.
- c) Franciszek Lilius – kompozytor pochodzenia włoskiego, syn innego kompozytora Wincentego Liliusa (autor pieśni religijnych z polskim tekstem, mszy oraz motetów łacińskich; przewaga stile antico)
- d) Bartłomiej Pękiel – utwory w prima prattica: *Missa brevis*, *Missa pulcherrima*; seconda prattica: polichóralna *Missa concertata La Lombardesca*, dialogo *Audite mortales*
- e) Adam Jarzębski – dominacja seconda prattica, utwory instr.: *27 Canzoni e concerti*, wok.-instr.: *Missa Sub Concerto* (niekompletna), autor dzieła literackiego: *Gościniec albo krotkie opisanie Warszawy* (ważne źródło historyczne)
- f) Jacek Różycki – autor koncertów kościelnych, motetów, mszy; pisał wyłącznie muzykę religijną, w jego twórczości dominuje styl seconda prattica
- g) Stanisław Sylwester Szarzyński – zakonnik cysterski, brak danych biogr.; przetrwały tylko utwory w seconda prattica; koncerty kościelne: *Jesu spes mea*, *Ave Regina*, *Veni Sancte Spiritus*; *Ad hymnos ad cantus*; utwór instr.: *Sonata* na 2 skrzypiec i organy)
- h) Damian Stachowicz – pijar, działał m.in. w Łowiczu, Warszawie, Podolińcu; niemal całkowita eliminacja stile antico i polifonii imitacyjnej; dzieła: m.in. *Requiem* (pierwsze w seconda prattica w muzyce polskiej), concerto na sopran, trąbkę i b.c. *Veni Consolator*
- i) Grzegorz Gerwazy Gorczycki – przewaga stylu prima prattica (ponieważ działał na Wawelu): *Missa paschalis*, *Missa rorate*, motety *Ave Maria*, *Tota pulchra es Maria*; utwory w seconda prattica: 9 gł. *Completorium*, 10 gł. *Conductus funebris*, motet 9 gł. *Laetatus sum*, 13 gł. *Litania*
- j) Marcin Józef Żebrowski – najzdolniejszy polski kompozytor XVIII w., związany m.in. z klasztorem oo. paulinów na Jasnej Górze; komponował msze, nieszpory, *Magnificat*, arie, a także instrumentalne *sonaty pro processione*

3) Podsumowanie (muzyka polskiego baroku w kontekście muzyki zachodnioeuropejskiej)